

KARAKTER RATA U SVETU SAVREMENE TEHNIKE

1. POTREBA SAGLEDAVANJA BITNIH PITANJA EVENTUALNOG RATA

Mogućnost izbijanja rata i faktori koji ga uslovljavaju. U poslednje vreme sve se češće čuju mišljenja odgovornih političara i državnika da do novog rata, a naročito rata u kome bi bilo upotrebljeno raketno-nuklearno oružje, verovatno neće doći. Ta mišljenja zasnivaju se na saznanju o ogromnoj uništavajućoj moći savremene ratne tehnike i njenoj sposobnosti da, ako se koncentriše u dovoljnoj količini, u neslučeno kratkom vremenu dostigne i uništi svaki krupniji objekat u bilo kom delu sveta, kao i na činjenici da blokovske sile raspolazu približno jednakom tehnikom i dovoljnim raketno-nuklearnim zalihama za međusobno uništenje. Ova okolnost upućuje pobornike novog rata da sa više realnosti i odgovornosti prilaze problemu mira i rata.

Na ovim činjenicama, kao i na sve širem saznanju savremenog čoveka da nijedan rat, izuzev oslobodilačkih, nikad širokim narodnim masama nije mogao doneti ništa dobro, nastalo je antiratno raspoloženje u svetu koje stalno jača i nailazi na sve veću podršku ne samo naroda i vlada neangazovanih zemalja već i širokih slojeva naroda oba antagonistička bloka. Ako snage progresa ovo antiratno raspolo-

ženje u svetu budu organizovano usmeravale na borbu protiv rata, sa dovoljno širokom političkom platformom, to će se raspoloženje razviti u snažan antiratni faktor o kojem će morati da se vodi računa. Međutim, samo politička borba protiv rata, bez odgovarajućih vojnih priprema snaga mira, ne bi bila dovoljna brana protiv svake agresije.

Rat bi i sa ekonomskog stanovišta predstavljao apsurd s obzirom da bi obostrano uništavanje i troškovi ratujućih strana bili takvi da se nikakva agresija ne bi mogla »isplatiti«. Koliko se sa razvojem ratne tehnike povećavaju troškovi rata vidi se iz ovih nekoliko podataka: za ništenje 1 neprijateljskog vojnika u ranijoj prošlosti trebalo je 0,5 — 1 dolar, u I svetskom ratu 21 000, a u II preko 75 000 dolara; Francuzi su 1915. godine kod Arasa za 1 dan utrošili preko 300 000 granata — više nego Nemci u celom francusko-nemačkom ratu 1870/71. godine; za 20 dana borbi na Verdenu Nemci su utrošili preko 4 miliona granata, a Rusi u rusko-japanskom ratu 1905. samo 1 milion. Međutim, materijalni izdaci budućeg rata mogu se u odnosu na navedene podatke jedva i naslutiti.

Ali, ma koliko da navedeni i drugi razlozi ukazuju na apsurdnost rata u savremenim uslovima, mnogobrojni su faktori koji stalno zaoštravaju međunarodnu situaciju i prete izbijanjem novog rata. Među ove, pored ostalog, spadaju:

suprotnosti između kapitalističkih i socijalističkih zemalja i unutar njih; nemirenje kapitalističkih krugova sa nastajanjem novih socijalističkih zemalja i sa idejnim i materijalnim jačanjem socijalističkih snaga koje sve odlučnije utiču na dalje kretanje sveta, kao i neshvatanje značaja borbe za aktivnu koegzistenciju i mir u svetu od strane staljinističkih i drugih birokratskih ostataka u nekim socijalističkim

zemljama; nagli proces raspadanja kolonijalnog sistema koji kolonijalističke sile žele da ukoče ili bar što više uspo-re i odlože; nastojanja izvesnih kapitalističkih sila da ekonomskim sredstvima, održavanjem korumpiranih režima i neposrednim vojnim intervencijama spreče ili uguše oslobodilačke pokrete nacionalno i ekonomski obespravljenih naroda; zatim suprotnosti između ekonomski razvijenih i nerazvijenih zemalja i težnja prvih da eksploatišu druge; težnja kapitalista da podržavanjem ratne psihoze povećavaju ratne liferacije i profite i zaštita nemira preostala iz II svetskog rata.

Razume se da bi se sve navedene suprotnosti u današnjem svetu mogle savladati samo ako se u odnosima među zemljama i narodima usvoji politika aktivne miroljubive koegzistencije i prizna pravo svakom narodu da sam rešava svoje unutrašnje probleme. Međutim, suprotno interesima i težnjama ogromne većine čovečanstva, ove suprotnosti se ne rešavaju, već se na mahove sve više zaoštravaju. Nesmanjenim tempom vodi se trka u naoružanju između velikih sila i blokova. Čine se ogromni naponi u razvijanju naučne i tehničke baze kako bi se proizvela sredstva koja bi jednom bloku obezbedila strategijsku prednost nad suprotnim. Za ovaj zadatak angažovani su najveći umovi kapitalističkih i socijalističkih zemalja i tehnički najmodernije opremljeni kapaciteti, a za proizvodnju naoružanja i ratne pripreme daju se ogromna finansijska sredstva.

Tako, na primer, samo SAD, prema nekim podacima, za svoje oružane snage daju oko 240 dolara po glavi stanovnika, SSSR oko 200 dolara itd. A to iznosi više nego što je ukupan dohodak po glavi stanovnika u više od 2/3 današnjeg sveta. Izdaci SAD za narodnu odbranu ove godine će, prema raspoloživim podacima, iznositi oko 54 milijar-

de (15% više nego prošle godine), a SSSR-a 44 milijarde (takođe za 10—20% više). Ukupni vojni izdaci NATO-a za ovu godinu dostići će preko 66,5 milijardi, Varšavskog pakta 51—55, a u celom svetu 127—130 milijardi — računato u dolarima.

Bezobzirno se obnavljaju atomski eksperimenti i pored toga što su SAD već ranije izvršile 181 eksploziju od kojih 20—25 H, a SSSR oko 105 od kojih 32—35 H. Računa se da se stokovi atomskih zrna u SAD i SSSR penju već na desetine hiljada. Kao rezultat ogromnih napora da se OS osposobe za raketno-nuklearni rat, stvorene su vrlo snažne, najmodernije naoružane i strategijski tako raspoređene mirnodopske armije da mogu momentalno, bez prethodne mobilizacije i strategijskog razvoja, uputiti svoje uništavajuće udare na ma koji deo sveta i u ma koje doba dana i godine. Samo organizacija NATO, kao što je poznato, raspolaže u miru snagama od 4 do 5, a Varšavski pakt 5—6 miliona ljudi. SAD imaju oko 2,5—3 miliona, SSSR oko 3,5—4, a NR Kina oko 2—2,5 miliona ljudi pod oružjem itd. Osim toga, po prvi put u novijoj istoriji već u miru postoje gotovi koalicioni blokovski štabovi kao što su NATO, CENTO i Varšavski pakt, koji svakog momenta mogu staviti u »pogon« ratnu mašinu svog bloka i dejstvovati u skladu sa već usvojenim izgrađenim zajedničkim strategijskim načelima i planovima.

Kao što se iz izloženog vidi, faktori koji deluju protiv rata, ma koliko da su snažni i ubedljivi, danas još nisu takvi da bi mogli isključiti rat kao sredstvo za rešavanje postojećih spornih međunarodnih problema. Naprotiv, mnogobrojne suprotnosti — ideološke, ekonomske, političke, nacionalne i druge, mnoga nerešena pitanja nasleđena iz II svetskog rata (Berlin, Koreja, Vijetnam itd.) povezana sa ogromnim

vojnim, političkim i tehničkim priprema za rat i odsustvo volje da se sporna pitanja rešavaju mirnim putem, ukazuju na mogućnost i direktnu opasnost od izbijanja novog rata, koje nisu prestale da postoje još od prvih godina posle II svetskog rata.

Osnovni uticaji na karakter budućeg rata. Saznanje da do rata može svakog momenta doći nametnulo je da se razmišlja o njegovoj fizionomiji i karakteru, a naročito uticaju koji će ispoljiti atomska i raketna tehnika na novi rat. Sagledavanje fizionomije budućeg rata, započeto sa prvim atomskim eksplozijama, u stalnoj je evoluciji. U prvim posleratnim godinama, dok su SAD imale atomski monopol u svetu, za zapadne vojne teoretičare bilo je karakteristično gledište o apsolutnoj vrednosti atomskog oružja dok se na Istoku na atomsko oružje u velikoj meri gledalo samo kao na sredstvo kojim se dopunjava već postojeća ratna tehnika. Dalji nagli razvoj i masovna proizvodnja raketno-nuklearnog i termonuklearnog oružja unose znatne promene u poglede i Istoka i Zapada na ulogu ovog oružja u budućem ratu. U tom procesu obe strane dolaze do uverenja da je *nepovratno prestala era klasičnih ratova, izuzev oslobodilačkih i da je čovečanstvo nepovratno zakoračilo u eru raketno-atomskih ratova.* Na ovakvom uverenju vodeće sile Istoka i Zapada izgradile su nove poglede na rat i izvršile radikalne izmene u organizacionoj strukturi i tehničkoj opremljenosti svojih OS, osposobljavajući ih za raketno-nuklearni rat. Ali ovakva opšta ocena blokova o načinu vođenja budućeg rata nije sama dovoljna da ukaže kako će se novi rat stvarno voditi i u kojoj meri će usvojena doktrinarna gledanja jednog i drugog bloka opravdati svoju vrednost, odnosno da li će i u kojoj meri novi rat imati nečeg zajedničkog sa prošlim; kakvi će biti borbeni postupci jedinica; u kom će

stepenu zemljišni i drugi uslovi, odnos snaga itd. uticati na fizionomiju borbenih dejstava. Sve ovo *zahieva stalna izučavanje* ako se želi da se doktrinarna shvatanja i praktične mere dovedu u sklad sa promenama do kojih će doći u daljem razvoju savremenog sveta. Uostalom, iskustvo početnog perioda II svetskog rata nedvosmisleno ukazuje na potrebu svestranog sagledavanja svih ovih novih elemenata koji mogu ozbiljnije uticati na karakter novog rata.

Polazeći od iskustava stečenih u I svetskom ratu i tehničkih dostignuća posle njega, uoči II svetskog rata su, kao što je poznato, izvučena dva dijametralno suprotna zaključka o izgledu novog rata. Nemci su smatrali da će se, pod uticajem naglog razvoja ratne tehnike, novi rat u osnovi razlikovati od I svetskog. Nasuprot o tome, Francuska, a pod njenim uticajem i mnoge druge zemlje, pošla je od toga da su vatra i fortifikacija u I svetskom ratu odnele pobjedu nad pokretom. Na osnovu toga smatrali su da će i u budućem ratu vatra odneti pobjedu nad motorom čija se masovna primena mogla jasno sagledati uoči II svetskog rata. Dijametralno suprotne zaključke o fizionomiji novog rata, izvršene uoči II svetskog rata na osnovu istih elemenata, bilo je potrebno istaći da bi se bolje shvatile sve teškoće pravilnog sagledavanja fizionomije novog rata, bez obzira na to što se sva predviđanja o budućem ratu zasnivaju na ozbiljnim analizama svih onih elemenata koji ga uslovljavaju. Razlog za ovo leži u činjenici što, pored teškoća u pravilnoj proceni onih uticajnih činilaca koji se mogu sagledati kao što su snage, prostor, tehnika, vreme itd. na karakter rata snažno utiče i subjektivni faktor — volja neprijatelja — koji ne podleže sigurnom proračunu. U svakom slučaju za sagledavanje fizionomije budućeg rata neophodno je da se, pored savremene ratne tehnike, pravilno sagledaju i

iskustva iz prethodnog rata. Iskustvo iz II svetskog rata nedvosmisleno je potvrdilo da su predviđanja o ratu koja su građena na istoriji, a nisu vodila dovoljno računa o novim dostignućima u razvoju ratne tehnike, bila pogrešna, kao što su bile pogrešne i sve one procene koje su zapostavile iskustvo I svetskog rata, precenile mogućnost tadašnje tehnike i svoja predviđanja o ratu više gradile na željama nego na realnoj materijalno-tehničkoj osnovi. Razume se da su navedena zastranjivanja u procenama o karakteru II svetskog rata bila pogrešna. Sve prognoze o tome da će II svetski rat imati pozicioni karakter, u praksi su demantovane kao što su propale i prognoze da će se rat završiti »blickrigom«, što nije odgovaralo objektivnim mogućnostima tadašnje ratne tehnike. Tehnika stvorena uoči II svetskog rata, a pre svega tenkovi i avioni, dala je ovom ratu ogromnu dinamičnost i manevarsku snagu i učinila ga u osnovi različitim od I svetskog, ali ipak nije bila dovoljna da se ovaj rat okonča u stilu »blickriga«. Ova okolnost ukazuje da se i u procenama o budućem ratu ne smeju *ni proceniti, a ni potceniti kako iskustva iz prošlosti, tako ni mogućnosti savremene tehnike koja će budućem ratu nesumnjivo dati potpuno novu fizionomiju.*

2. UTICAJ SAVREMENE TEHNIKE NA PRIRODU RATA

Da bi se potpunije sagledala priroda eventualnog budućeg rata trebalo bi, pored vojnostrategijskih i tehničkih, izvršiti detaljnu analizu i mnogobrojnih društvenih, političkih, ekonomskih i drugih problema koji utiču na njegov karakter. Međutim, to izlazi iz okvira teme pa ćemo se u daljoj analizi ograničiti samo na odgovarajuće vojne i tehničke uticajne faktore. Među najvažnijim svakako su dostignuća u razvoju savremene ratne tehnike,

doktrinarna gledanja velikih sila istočnog i zapadnog bloka, usvojena strategijska načela, taktički postupci, organizacijska struktura i tehnička opremljenost OS. O svim ovim, a pre svega o dostignućima u razvoju savremene ratne tehnike, potrebno je progovoriti nekoliko reči, bez obzira na to što se o dostignućima neće moći kazati nešto osobito novo.

Nuklearno i termonuklearno, hemijsko i biološko oružje. Nema sumnje da je prva nuklearna eksplozija označila početak korišćenja kvalitativno novog eksploziva za potrebe rata. Dalji naučno-tehnički razvoj je doveo do proizvodnje hidrogenskog oružja čija je snaga neuporedivo veća od snage atomskog oružja. Danas se pored fisije i fuzije primenjuju i novi fisiono-fuzioni i drugi procesi za oslobađanje još većih količina energije koja se koristi u ratne svrhe.

U razvijanju atomskog oružja postignuti su ogromni rezultati. Posle nominalne bombe od 20 KT, čija je veličina u početku bila određena tzv. kritičnom masom, danas se u serijama proizvode nuklearna zrna od 0,1 do oko 500 KT pri čemu verovatno nije postignuta ni donja ni gornja krajnja granica. Lako oružje tipa »dejni krok-it« i druga slična sa nuklearnom municijom postepeno ulaze u naoružanje najnižih jedinica. U arsenalu velikih sila već danas se nalaze H projektili od 0,5 do 20 MT, a SSSR raspolaže i H zrnima jačine od 50 do 100 MT. Mogućnost povećanja kalibra H projektila preko 100, 200 i više MT teorijski postoji. Međutim, orijentacija na proizvodnju H zrna preko 100 MT zavisiće od mogućnosti njihovog prenošenja i racionalnog korišćenja.

Uništavajuća snaga atomskog oružja zasniva se na udarnom, toplotnom i radioaktivnom dejstvu, a izražava se poluprečnicima teških, srednjih i lakih gubitaka. Pri živoj sili van zaklona

poluprečnici gubitaka su od 2,5 pa i do 5 puta veći nego pri zaklonjenoj. Poluprečnik srednjih gubitaka nezaklonjene žive sile je oko 2,2 puta, a lakih oko 2,5 puta veći od teških, dok su pri zaklonjenim ciljevima te razlike dosta male. Zrno od 20 KT ima poluprečnik teških gubitaka pri zaklonjenoj živoj sili oko 600 m. Pet puta jača 100 KT zrna imaju poluprečnike gubitaka svega za oko 1,6 do 1,9 puta veće od zrna jačine 20 KT.

Kolika je snaga A i H oružja može se shvatiti ako se ima na umu da je na Nemačku u toku celog II svetskog rata bačeno oko 2,5 MT eksploziva. A ova ogromna količina eksploziva odgovara snazi samo jednog manjeg megatonskog zrna ili snazi 125 A bombi od 20 KT kakve su bačene na Japan.

Pored A i H oružja, velike sile isto tako intenzivno rade i na proizvodnji hemijskih, bioloških i bakterioloških sredstava za rat. Novi nervni BOt je, na primer, 100 puta jači od do sada poznatih. Slične su mogućnosti i biološko-bakterioloških oružja, koja se mogu upotrebiti i u periodu hladnog rata za izazivanje raznih epidemija i biljnih bolesti širokih razmera i sa krupnim ekonomsko-političkim i vojničkim posledicama. Ova vrsta savremenog oružja ima takođe svoju težinu u strategijskim kombinacijama velikih sila.

Raketno oružje. Savremeno raketno oružje sa atomskim glavama danas, bez sumnje, unosi revolucionarne promene u oblasti vojne teorije i prakse eventualnog rata, jer se svojstva ovog oružja suštinski razlikuju od oružja iz II svetskog. Plotunske rakete (kaćuše i dr.), V-1 i V-2, imale su veći značaj u tome što su ukazale na ogromne potencijalne mogućnosti raketne tehnike nego što im je bio sam doprinos u toku II svetskog rata, mada se i ovaj ne sme potceniti.

Napredak u proizvodnji savremenog raketnog oružja je ogroman. Za vrlo kratko vreme ono se u Sovjetskoj armiji, na primer, razvilo u poseban vid OS. Raketno oružje već danas čini glavno sredstvo za nanošenje strategijskih udara po neprijatelju i kao takav čini značajan faktor u strategijsko-taktičkim kombinacijama svih modernih armija.

Do sada poznati tipovi raketa, kao što su, na primer, T-1, T-2, T-5, korporal, polaris i sl., dejtstvuju kao balističke ili kao vođene. Po nameni dele se na rakete zemlja-zemlja; zemlja-vazduh; vazduh-zemlja i vazduh-vazduh. Po borbenoj ulozi postoje taktičko-operativne rakete dometa do oko 500 km, u koje se ubrajaju i plotunske i strategijske, tzv. rakete srednjeg i međukontinentalnog dometa. Srednje imaju domet od 500 do 5000 km, a interkontinentalne od 5 do 15 000 km sa brzinom od 5000 do 25 000 km/čas. Postoje već i rakete koje mogu dostići bilo koju tačku na Zemlji, sa bilo kojeg pravca i po potrebi sa obletom čitave Zemlje. Isto tako se već usvajaju i protivraketne rakete ili antirakete raznih namena.

Raketno oružje u tehnički savremeno naoružanim vojskama čini danas glavnu vatrenu i uništavajuću snagu na gotovo svim stepenima komandovanja i u gotovo svim taktičkim, operativnim i strategijskim zadacima, što će odlučujuće uticati na fizionomiju i borbene postupke u eventualnom budućem ratu.

Ostalo savremeno naoružanje. Velika usavršavanja ostvarena su i na klasičnom naoružanju, tako da je ono danas samo po formi i načinu dejstva ostalo slično onom iz prošlosti. Po svojim osobinama usavršena klasična ratna tehnika danas raspolaže potpuno novim svojstvima i tako, s obzirom i na svoju masovnost, pruža oružanim snagama ogromne mogućnosti.

Savremena avijacija sa turboelisnim, mlaznim i raketnim motorima i elektronskom tehnikom dobila je nove kvalitete. Ona je uspešno savladala zvučnu barijeru, a sa nekim tipovima već i toplotnu. Standardne brzine lovaca-bombardera kreću se od 1500 do 2500 km/čas, a neki od njih lete i sa 3500 km/č (E-66 — SSSR i F-105 — SAD), što je oko 10 puta više nego u II svetском ratu. Elektronika omogućuje veliku sigurnost leta i tačnost pogađanja. Dalji razvoj avijacije kreće se u pravcu povećanja njenih brzina, radijusa, plafona i preciznosti leta i pogađanja. Bombarderska avijacija sve više ustupa mesto raketama, ali je ipak u stanju da prodre i više hiljada km u neprijateljsku teritoriju i baci atomske bombe na vitalne centre neprijatelja.

Govori se i o strategijskim bombarderima koji se ne moraju približavati cilju jer su opremljeni raketama sa atomskom glavom i dometom od 500 do 1500 km. Radi se na proizvodnji bombardera na atomski pogon sa neograničenim doletom, aviona sa vrlo kratkim i vertikalnim poletanjem kao i raketoplana koji bi leteo van zemljine atmosfere.

Značaj transportne avijacije u VD operacijama i snabdevanju trupa poznat je još od početka II svetskog rata. Posleratni njen razvoj daje za pravo onima koji su tvrdili da će pojava nuklearnog i termonuklearnog oružja i biološko-hemijskih sredstava još više istaći značaj vazdušnog prostora za manevar snagama i sredstvima, a naročito za preduzimanje većih VD operacija. Da bi se obezbedio ovaj manevar, konstruisani su turboelisni i turbomlazni vojni transportni avioni koji se brzo utovaruju i istovaruju i sposobni su za poletanje i sletanje sa vrlo kratkih PSS. Njihova težina se penje i do 200 t, brzina preko 900 km/č, dolet 5—8000 km, plafon preko 11 000 m, a nosivost do 250 ljudi ili do 60 t ma-

terijala, što je 20—30 puta više nego u II svetskom ratu.

Posle II svetskog rata u naoružanje ulazi i helikopter koji ima izuzetan vojnički značaj. Već sada je na vežbama i manevrima potvrđena njegova široka primenljivost u prevoženju ili snabdevanju trupa. U eventualnom ratu on će sa uspehom obavljati i druge zadatke. Razvija brzinu i preko 200 km/čas, ima dolet oko 1000 km, plafon leta sa punim opterećenjem od 15 do 6000 m i korisnu nosivost od 10 do 100 ljudi ili 12 t, a prema nekim podacima čak i do 50 t tereta.

Novom raketno-nuklearnom tehnikom i RM dobija nov operativno-strategijski značaj. Posebno se ističu savremene podmornice na atomski pogon, naoružane nuklearnim projektilima srednjeg dometa. One su u stanju da neprijatelju nanose nuklearne udare na dubini do 3000 km pa su opasnije od strategijske avijacije, jer je odbrana od njih neuporedivo teža. *Od podmornice koja je u II svetskom ratu bila opasna samo za plovne objekte na moru, danas je stvoreno oružje strategijske vrednosti, kome je more manje područje borbenih dejstava a više baza za manevar i udar po ciljevima na kopnu.*

Savremeni tenkovi i oklopni transporteri sa novim linijama, debljim i otpornijim oklopom, znatno jačim i preciznijim topom (90—122 mm), većom brzinom i sposobnostima za kretanje van puteva i manevar, opremljeni stabilizatorom za gađanje iz pokreta i infracrvenim uređajima za noćnu vožnju i dejstvo, u današnjim uslovima predstavljaju moćno i nezamenljivo sredstvo savremene borbe na kopnu koje je najmanje osetljivo na atomske udare i radioaktivnost i bez kojeg se ne bi mogla zamisliti borbeno dejstvo na kopnu. Tenkovi danas određuju ne samo tempo maršovanja KoV već i tempo borbenih dejstava, kao što je to

nekad određivala pešadija. Značajan razvoj dostigla je i savremena zemaljska, pre svega samohodna protivoklopna artiljerija kao i protivavionska, bez obzira na to što sva višecevna oruđa zemaljske artiljerije na većim daljinama i pav artiljerije na većim visinama preuzima raketna tehnika. Znatno je poboljšan domet, preciznost, brzina gađanja i manevarska sposobnost klasičnih oruđa zemaljske i pav artiljerije što ukazuje da će se ova vrsta naoružanja još dugo zadržati u nižim eselonima borbenog poretka. Ovo naročito ako se ima u vidu mogućnost da se i atomska zrna mogu izbacivati i iz ovih oruđa, tako da i ona dobijaju savremenu razornu moć.

Slična dostignuća postignuta su u mehanizovanju inženjerske opreme, uređajima za izviđanje kao što su radari, televizija, teleskopska fotografija i u razvoju radio-elektronske i druge opreme. Sva ova i druga savremena borbeno sredstva i oprema doprineće i uticati da borbeno dejstvo mogu imati savremeni karakter.

Zaključak o uticaju savremene ratne tehnike na karakter rata. Nastala u uslovima neviđenog ekonomskog, naučnog, tehnološkog i tehničkog progressa, do koga je došlo u periodu posle II svetskog rata, savremena ratna tehnika danas je dostigla neslućene razmere, ispoljavajući istovremeno dalje tendencije ka stvaranju novih, još savršenijih i još ubojnijih ratnih sredstava namenjenih za uništenje čoveka i njegove materijalne kulture. Ovako buran razvoj savremene ratne tehnike dao je čoveku takvo snažno ratno sredstvo kao što su nuklearna i hidrogenska zrna, B i H oružje, raketno oružje, moderna avijacija, oklopna oruđa, elektronika i dr. Nova ratna tehnika, sa kojom su danas naoružane savremene armije, u osnovi se razlikuju po tehničkom nivou i količini od ratne tehnike koja je našla svoju primenu u II svetskom ratu. Zato

se mora neminovno izmeniti i fizionomija i karakter eventualnog budućeg rata u odnosu na II svetski.

Kvalitativne promene nastale pojavom raketno-nuklearnog oružja u odnosu na ratnu tehniku iz II svetskog rata su takve da se ne mogu uporediti ni sa jednim periodom u istoriji razvoja oružane sile. Svojom pojavom *nova ratna tehnika direktno se ispoljava na strategijskom planu jer se njenom upotrebom mogu izazvati razaranja sa strategijskim posledicama*. Današnja ratna tehnika je omogućila da se masovni dvoboj iz I i II svetskog rata, vođen na dubini ravnoj dometu artiljerijskih oruđa (5—20 km) i radijusu aviona (50—500 km), *sada proširi na vitalne centre u strategijskoj dubini ratujućih strana*. Iz tih razloga je sigurno da se, bez obzira na to što se u savremenim armijama još i danas nalazi na upotrebi velika masa tzv. klasične ratne tehnike, *ni u jednom periodu ljudske istorije novi rat nije razlikovao od prošlog u tolikoj meri kao što će to biti slučaj sa eventualnim budućim ratom u odnosu na II svetski*. Ovu okolnost naročito ne bi smele gubiti iz vida slabije opremljene i blokovski neangazovane armije da bi se mogle blagovremeno i adekvatno pripremiti za oružanu borbu u izmenjenim uslovima.

3. UTICAJ RATNE TEHNIKE NA ORGANIZACIJU ORUŽANIH SNAGA

Organizacijske promene OS. Nagli razvoj savremene ratne tehnike i njeno sve veće uključivanje u OS zahtevali su da se nasleđena organizacijsko-formacijska struktura jedinica prilagodi novonastalim potrebama. Novom organizacijom treba OS osposobiti da u toku ofanzivnih dejstava mogu nanositi iznenadne i odlučujuće udare po neprijatelju i brzo savladati velika prostranstva, a u odbrani da prežive i savladaju posledice iznenadnog raketno-atomskog udara neprijatelja.

Potreba za promenom organizacije i formacije OS potvrđena je i iskusvom II svetskog rata. Sistem tzv. mirnodopsko-školskih armija kao jezgra za stvaranje i razvoj ratne armije nije odgovarao ni uoči II svetskog rata. Sve pretpostavke o blagovremenom otkrivanju agresivne namere neprijatelja, blagovremenoj mobilizaciji i razvijanju armije branioca, ostale su neostvarene. Iznenadačenja koja su na početku rata doživele gotovo sve zemlje ovo nedvosmisleno potvrđuju.

Mada organizacijske promene u svim savremenim armijama nisu izvršene istovremeno i u istom obimu, one su poslednjih godina uglavnom privedene kraju. Danas sve one imaju dve vrste jedinica i to: *gotov I strategijski ešelon koji je u miru popunjen po ratnoj formaciji i potpuno spreman za trenutna ofanzivna i odbrambena dejstva, i jedinice koje se, sa ili bez mirnodopskog jezgra, razvijaju na oglas mobilizacije*.

Nova organizacijska struktura OS omogućava maksimalan stepen gotovosti neophodnog broja jedinica raznih vidova i rodova u miru, a istovremeno i naknadno stvaranje mnogomilionske armije bez koje se ne može računati na pobedu. Dokle se došlo u održavanju borbene gotovosti I strategijskog ešelona vidi se i po tome što se, pored spremnosti raketnih jedinica, u SAD 1/4 strategijske avijacije sa atomskim bombama stalno nalazi u vazduhu. Brzina pojave sovjetskih divizija u Mađarskoj u 1956. godine to takođe pokazuje. Sastav I ešelona nije u svim zemljama isti. Tako, na primer, SAD imaju težište na osobito pokretljivim »snagama odmazde«. Razlog ove orijentacije leži i u strategijskom položaju i težnji SAD da obezbede brzu intervenciju radi »zaštite« svojih i interesa ostalih kapitalističkih zemalja razasutih po čitavom svetu. Usled toga drže jaku avijaciju i flotu, s nekoliko divi-

zija pomorske pešadije u jačini od oko 180 000 ljudi, i jaku stratezijsku rezervu jačine 2 vd, i 2—3 pd i oklopne divizije u ukupnoj jačini od preko 240 000 ljudi. Slično je i sa Engleskom, koja još veći naglasak stavlja na RV, RM i VD jedinice, u velikoj meri i iz ekonomskih razloga. SSSR, usled svog centralnog stratezijskog položaja u odnosu na kapitalističke zemlje, pored raketnih i VD jedinica, drži i jaku KoV kako bi mogao da parira eventualne napade na svoju teritoriju i razvija široka dejstva.

Odras savremene tehnike na ulogu vidova OS. Kao posledica razvoja ratne tehnike, u nekim zemljama je došlo do pojave novih vidova OS, raketnog i PVO, kao i do menjanja značaja i uloge pojedinih vidova i rodova. Vazduhoplovstvo se već u II svetskom ratu pokazalo sposobnim za samostalno rešavanje krupnih operativno-stratezijskih zadataka za svoje OS. Polazeći od ovog iskustva, u zapadnim zemljama se u posleratnom periodu pojavilo mišljenje o mogućnosti da KoV, RM i RV vode samostalno, nezavisno od celine, »kopneni«, »pomorski« i »vazdušni« rat. U početku razvoja atomskog oružja je RV bilo jedino borbena sredstvo SAD sposobno za nanošenje atomskih udara, usled čega mu je priznavana vodeća uloga u američkoj strategiji. Ova okolnost oživila je teoriju o vazdušnom ratu kao putu za postizanje pobeđe. Posle rata u Koreji, sa ovim pretenzijama se pojavila i KoV i RM, pa su nastale žive diskusije o primatu među vidovima, kojima su doprineli i interesi raznih korporacija.

Međutim, sam razvoj ratne tehnike prevazišao je ovakva shvatanja. Savremeno naoružanje, a posebno rakete, »ne priznaju« granice između dejstva na kopnu, moru i u vazduhu. Munjevit dejstva na interkontinentalnim prostranstvima mogu biti uspešna protiv ravnopravnog protivnika samo ako

se za njih iskoristi i kopno, i more i vazduh. Na toj liniji je, da bi prekinuo diskusije o primatu pojedinih vidova SAD, Ajzenhauer pred Kongresom 1958. godine izjavio: »Samostalni kopneni, pomorski i vazdušni rat zauvek je izčezao. Ako ma kada budemo uvučeni u rat, dejstvovaćemo svuda — na zemlji, na moru i u vazduhu — svim vidovima oružanih snaga, koncentrisanim u jedinstvenom naporu.«

Suprotno gledanjima na ovaj problem u SAD, sovjetska vojna teorija je stalno zastupala mišljenje da se rat može dobiti samo objedinjenim naporima svih vidova oružanih snaga, bez obzira na to što raketno oružje u SSSR danas predstavlja glavno sredstvo vatrene udara. Govoreći pred oficirima moskovskog garnizona februara 1960. godine, Malinovski je rekao: «... da je »uspešno vođenje ratnih dejstava moguće samo na osnovu skladne primene svih sredstava oružane borbe i objedinjenih napora svih vidova oružanih snaga.«

Iz svega što je napred rečeno proizilazi da pojava nuklearnog i termonuklearnog oružja, raketa i ostale savremene tehnike vodi ka većoj integraciji oružanih snaga, nezavisno od organizacijskih formi ove integracije. Na današnjem stepenu razvoja tehnike, kopno, more i vazduh ne mogu više biti čak ni odlučujući faktor u podeli oružanih snaga na vidove. To potvrđuje organizovanje novih vidova u SSSR, raketnog i PVO. Globalni karakter rata i savremena ratna sredstva više nego ranije zahtevaju jedinstveno usmeravanje OS na bazi jedinstvene strategije, koja bi vešto koristila i koordinirala borbene mogućnosti svih vidova i rodova oružanih snaga.

Odras savremene tehnike na formaciju divizije. Razvoj naoružanja ozbiljno je uticao na brojno stanje, organizacijsku strukturu, pokretljivost i vatrenu moć savremenih divizija.

Opšta tendencija u njihovom razvoju se kreće u pravcu smanjenja žive sile, uz istovremeno povećanje njene vatrene moći i pokretljivosti. Od 20—25 hiljada ljudi, koliko ih je bilo u diviziji I svetskog rata i 14—18, koliko su ih imale u II, brojno stanje savremene divizije svedeno je na 12—14 hiljada, a i dalje se smanjuje.

Uporedo sa smanjivanjem žive sile u divizijama je došlo i do drugih promena njihovog sastava. Gotovo sve armije su ušle u I svetski rat sa po 4 pešadijska puka (dve brigade) u diviziji, a u II sa trojnom formacijom i znatnim snagama podrške (ap, poad, pavd, a u nekim divizijama i tb). Trojni sastav zadržao se do danas u najvećem broju armija, sa izuzetkom američke PENTOMIK divizije, formirane 1958, a napuštene 1961. godine. Međutim, i pored toga postoje znatne razlike između divizija raznih armija. Tako, na primer, SSSR u diviziji ima fiksne pukovske formacije; Zapadna Nemačka ima trojnu formaciju na brigadnom principu i različit broj bataljona u brigadi itd. U sastav savremenih divizija uvedene su nove jedinice kao što su: raketne za POO, za lansiranje atomskih zrna, avio — i helikopterske jedinice i druge. Pukovi i bataljoni u sastavu divizija osamostaljeni su za borbu i život.

U pogledu vatrene moći, divizija iz I svetskog rata mogla je izbaciti 3—4 t čelika u minutu, u II svetskom ratu 22 do 26, a sadašnja 70—110 t u minutu.

Divizija iz I svetskog rata je imala 48—72 artiljerijska oruđa, u II taj se broj kretao od 294—308, dok ih u savremenim divizijama ima 240—380, sa daljom tendencijom povećanja pav oruđa (od 12 na 50—70) na račun ostale artiljerije i MB, kao i povećanja kalibra oruđa. Osim toga, savremena pd ima od 125—243 tenka, a neke još i oruđa za lansiranje atomskih raketa. Razvijanjem atomskog oružja malog

kalibra ispoljena je tendencija njegovog spuštanja u pukove i bataljone, kako bi se ovi još više osamostalili za borbu.

I pokretljivost savremenih divizija je povećana. Sa kombinovane motorno-konjske vuče (3000—5000 konja i 100—200 kamiona u diviziji II svetskog rata) danas se prešlo na potpunu motorizaciju sa 2500—3000, a u nekim oklopnim divizijama i do 5000 motornih vozila od kojih ima samo transportera 430—530. To znatno povećava njihovu manevarsku sposobnost van komunikacija.

Potreba da se poveća pokretljivost divizija dovela je do osposobljavanja čitavih jedinica, njihovog naoružanja i opreme, za vazdušni transport. Teži se daljoj motorizaciji jedinica oklopnim transporterima i guseničnim vozilima. Vrš se zamena motorizovane sa samohodnom artiljerijom i zamena teških borbenih sredstava lakšim. Osim toga, poboljšavaju se, u pogledu veličine, kvaliteta i radijusa dejstva, tenkovi i oklopni transporteri. Radi se na razvoju letelica pomoću kojih će vojnici biti u mogućnosti da savlađuju terenske prepreke kao što su močvare, reke, šume i sl. Isto tako radi se na daljem osamostaljenju nižih jedinica. Pukovi i brigade već sada u svom sastavu imaju jedinice svih rodova i službi: tenkove, artiljeriju za podršku, pt i pav artiljeriju, minobacačke, hemijske, inženjerijske, izviđačke i druge jedinice. Bataljoni imaju takođe u svom sastavu jedinice rodova i službi (MB 81 i 120 mm, samohodnu artiljeriju, bestrzajne topove, pav sredstva i dr.).

Snabdevanje jedinica divizije u eventualnom budućem ratu predstavljaće poseban problem. Zato se sve veći značaj pridaje upotrebi transportnih aviona i helikoptera.

Pored pešadijskih i konjičkih, uoči II svetskog rata su stvorene i tenkovske, mehanizovane i vazdušnodesantne divizije.

Vatrena moć savremenih armija i njihova manevarska sposobnost do te mere su se izmenile da će to direktno uticati ne samo na fizionomiju borbenih dejstava već i na karakter rata u celini. Ali na njih će uticati i usvojeni principi upotrebe OS, a pre svega doktrinarna gledanja istočnog i zapadnog bloka, koja se zasnivaju ne samo na savremenoj tehnici i spremnim armijama već i na strategijsko-političkom i ekonomskom položaju, odnosu snaga i drugim faktorima. Otuda je prirodno očekivati da će doktrinarna gledanja određene zemlje odnosno bloka sadržati sve osobenosti koje proizilaze iz njihovog specifičnog strategijsko-političkog, vojnog i drugog položaja, što će u znatnoj meri uticati na karakter rata u celini, a naročito na fizionomiju borbenih dejstava.

Međutim, i pored tih specifičnosti, doktrinarna ogledanja jednog i drugog bloka na budući rat imaju i mnogo zajedničkog usled toga što im je približno slična materijalno-tehnička osnova. Istovetnost se manifestuje u nizu strategijskih pitanja koja utiču na samu suštinu eventualnog budućeg rata, kao na primer:

u nastojanju oba bloka da energičnim ofanzivnim dejstvima za kratko vreme nateraju protivnika na kapitulaciju, ali i u istovremenom njihovom pripremanju za dugotrajan i iscrpljujući rat;

u težnji da se, masovnim raketno-nuklearnim udarima, postigne strategijsko iznenađenje i neprijatelj preduhitri uz istovremeno preduzimanje mera da se sopstvene snage i zemlja zaštite od iznenađenja;

u nastojanju da se ratna dejstva odvijaju na neprijateljskoj teritoriji, uz istovremenu spremnost i za rat na svom zemljištu;

u spremnosti da rat otpočnu i vode postojećim, u miru spremnim armijama, uz istovremeno preduzimanje mera

za stvaranje mnogomilionskih armija u toku rata.

Postoje, dakle, mnogi zajednički stavovi blokova po nizu pitanja koja na najneposredniji način opredeljuju prirodu i fizionomiju eventualnog budućeg rata.

4. BITNE KARAKTERISTIKE BUDUĆEG RATA

Kao što je već rečeno, svaki novi rat se razlikovao od ratova koji su mu prethodili. Imajući u vidu ogromna dostignuća u posleratnom periodu, ne bi se smelo sumnjati da će se i eventualni novi rat još više razlikovati od II svetskog rata, bez obzira na to što će se elementi starog preplitati sa novim. Pri tome će novo (nova ratna tehnika, savremena organizaciona struktura OS, izmenjeni društveni uslovi itd.) davati pečat budućem ratu. Eventualni novi svetski rat imaće, dakle, ona bitna svojstva po kojima će se razlikovati od prošlog i koja će mu u celini dati određenu fizionomiju. Međutim, ta bitna svojstva neće se ispoljavati podjednako na svim ratištima, u svim uslovima, svim vidovima dejstva i u svim armijama, što se, pri sagledavanju fizionomije savremenog rata, ne sme izgubiti iz vida. Da bismo mogli pravilnije i potpunije sagledati prirodu eventualnog budućeg rata, biće potrebno da damo odgovore na ona pitanja koja na najneposredniji način određuju njegovu fizionomiju i karakter, kao što su: da li će rat biti atomski ili konvencionalni, globalni ili lokalni, dugotrajan ili kratkotrajan? Kakve su mogućnosti a kakve mogu biti posledice iznenađenja u eventualnom budućem ratu? Kakve su mogućnosti i kakvi će biti oblici borbe za strategijsku inicijativu, strategijsku ofanzivu i defanzivu itd.

Atomski i konvencionalni rat. Pitanje da li će eventualni budući rat biti atomski ili konvencionalni nije bez

osnove. Ta osnova se, jednim delom, nalazi u činjenici da u toku II svetskog rata nije upotrebljeno za rat pripremljeno hemijsko oružje, a drugim delom u saznanju o izuzetno visokoj uništavajućoj moći atomskog oružja.

Dosta uspešna upotreba hemijskog oružja u I svetskom ratu dovela je do zaključka da će ovo oružje sigurno biti upotrebljeno i u II. U skladu sa takvom ocenom, armije su se pripremale za H i B rat i ubrzano razvijale hemijsko oružje. Međutim, do upotrebe ovog oružja nije došlo, pa se po analogiji smatra da ni atomsko oružje u budućem ratu ne mora biti obavezno upotrebljeno. Drugi, još ubedljiviji argument za mišljenje da budući rat, bez obzira na masovno prisustvo atomskog oružja u OS, neće biti obavezno atomski, leži u ogromnoj uništavajućoj moći savremenog raketno-nuklearnog oružja, čije su snage svesni i protagonisti novog rata. To može naterati oba antagonistička bloka da svoje sporne probleme rešavaju sporazumno i međusobnim ustupcima, a ako do sporazuma ne bi došlo, tada bi se nastojalo da se ratni sukob zadrži u granicama upotrebe samo konvencionalnog oružja.

Oba navedena argumenta u prilog konvencionalnog rata nisu sasvim bez osnova. Međutim, između današnjeg ABH oružja i H i B oružja u II svetskom ratu postoje bitne razlike i to ne samo u pogledu njegovog učinka već isto tako i u tome što se današnje raketno i atomsko oružje, za razliku od ranijeg H i B oružja, nalazi u organskom sastavu OS velikih i savremeno opremljenih armija na svim stepenima komandovanja, a ne samo u specijalnim jedinicama, i čini njihovu glavnu vatrenu snagu. Bez upotrebe svog glavnog oružja opravdano bi se moglo postaviti pitanje da li bi i kako savremene armije uopšte mogle voditi rat širih razmera. U ovoj činjenici, mislim, leži odgovor i na drugi argumet protiv

atomskog rata. Prema tome, koliko je to danas moguće utvrditi, *eventualni budući rat će, ukoliko do njega uopšte dođe, gotovo neizbežno morati da ima raketno-nuklearni karakter.*

Ova tvrdnja je, doduše, unekoliko u suprotnosti sa najnovijim tendencijama i **praktičnim merama** koje su SAD preduzele u poslednjem periodu (jačanje KoV i njenog konvencionalnog oružja, razvijanje teorije o sukobima na ograničenom prostoru sa konvencionalnom ratnom tehnikom itd.). Međutim, ako uzmemo oslobodilačke ratove koji će se i ubuduće voditi konvencionalnim sredstvima na raznim područjima današnjeg sveta, što u ovom momentu nije predmet našeg razmatranja, sovjetska zvanična vojna politika odbacuje svaku mogućnost da se u savremenim uslovima rat vodi samo konvencionalnim sredstvima. Ova okolnost je sama dovoljna da ratu da atomski karakter

Globalni ili lokalni rat. U neposrednoj vezi sa prethodnim pitanjem svakako je i pitanje da li će eventualni budući rat, ako do njega dođe, imati opšti — globalni ili lokalni karakter. Sigurniji odgovor na ovakvo pitanje danas je vrlo teško dati. Ovo kako zbog toga što na određivanje dimenzija savremenog rata utiče niz stalnih i promenljivih faktora (ratna tehnika, prostor, odnos snaga, vojno-politički i ekonomski značaj spornog područja, stav suprotne strane itd.), tako i zbog toga što je zvanična vojna politika zapadnog bloka u poslednje vreme proklamovala mogućnost vođenja lokalnih ratova, dok je SSSR, kao što je poznato, odbacio ovakvu mogućnost. Iz izjava najodgovornijih sovjetskih političkih i vojnih ličnosti jasno proizilazi da će, ako do rata dođe, on biti globalnih razmera i imati raketno-nuklearni karakter. Razume se da u ovu kategoriju SSSR ne ubraja oslobodilačke ratove tipa Vije'nama, Laosa i dr., s obzirom na

to da u njima ne učestvuju otvoreno OS jednog i drugog bloka.

Međutim, pored navedenih postoje i drugi faktori koji govore u prilog globalnog rata. Ne sme se gubiti iz vida da je savremena ratna tehnika danas sposobna da savlada ogromna prostranstva za izuzetno kratko vreme. Ovim svojstvima, nezavisno od trenutne vojno-političke podele sveta na suprotne ekonomsko-političke i vojne grupacije, savremena ratna tehnika čini da svet sve više postaje jedinstven i nedeljiv i da se prostorno znatno »smanjuje«. S obzirom na to danas je teško verovati da bi se neki krupniji političko-ekonomski i drugi problemi savremenog sveta, koji bi se rešavali ratom, takav rat mogli svesti na lokalne razmere. Osim toga, savremenoj ratnoj tehnici potreban je ogroman prostor da bi mogla doći do punog izražaja i da bi se »rentabilno« koristila. Takav prostor savremenoj ratnoj tehnici ne mogu da obezbede ograničena područja, pa ni ona koja su u II svetskom ratu smatrana ogromnim. Svi ovi, kao i drugi momenti upućuju na zaključak da će eventualni budući rat, u koliko se želi »racionalno« iskorišćenje ogromne savremene ratne tehnike, imati globalne razmere.

Ogromna razorna moć, do sada nepoznati dometi i brzine savremene ratne tehnike dopuštaju da se tek sada može, u pravom značenju, govoriti o ratu svetskih — globalnih razmera. Do sada, ma koliko da su prostranstva na kojima su se odvijale operacije II svetskog rata bila ogromna, ovaj rat se u celini odvijao samo na jednom (i to manjem) delu naše planete. Tehnika II svetskog rata, ma koliko da je bila savremena, po svom dometu, brzinama i razornoj moći, kretala se u granicama taktike i operatike, a samo delimično i strategije. Ona tadanjem komandovanju nije mogla pružiti priliku da ratna dejstva proširi u globalne

razmere. Primer SAD, Kanade, Australije i niza drugih zemalja koje su učestvovala u ratu protiv sila Osovine ovo nedvosmisleno potvrđuje. Teritorije ovih zemalja u toku II svetskog rata ni jednog momenta nisu mogle biti ugrožene. Međutim, sadašnja ratna tehnika isključuje ovakve mogućnosti.

U neposrednoj vezi sa pitanjem globalnog ili lokalnog rata vezano je i pitanje rata u kome bi došlo do »ograničene« upotrebe savremenih ratnih sredstava. S tim u vezi na Zapadu se razvijaju teorije i preduzimaju mere kako bi se pripremili za rat u kome bi, pored konvencionalnih, bila upotrebljena samo nuklearno-raketna tehnika koja ne prelazi taktičko-operativne razmere. Ovakav rat, razume se, teoretski bi bilo moguće voditi ako bi ga prihvatila i suprotna strana, mada je sasvim sporno gde je tačna granica taktičkog atomskog oružja. Međutim, niko se ne može pouzdati da će i druga strana prihvatiti ovakva ograničenja. Zvanične sovjetske izjave o ovom problemu to nedvosmisleno potvrđuju.

Uzroke oprečnim mišljenjima SAD i SSSR o verovatnim dimenzijama eventualnog budućeg rata treba tražiti u njihovim strategijsko-političkim i drugim kombinacijama, a takođe u psihološko-propagandnim. Orijentacija SAD i na lokalne ratove, pored ostalog, proizilazi i iz nastojanja da se mogu oružano angažovati protiv oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta koji se razvijaju na tlu Azije, Afrike i Latinske Amerike. Njihova težnja da se u oružanom sukobu ograniči upotreba ratne tehnike na taktičke okvire može se zasnivati i na pretpostavci Zapada da je u taktičkom atomskom oružju nadmoćniji a istovremeno osetljiviji od SSSR na dejstvo atomskog oružja velike moći. Za SAD ovo istovremeno znači i nastojanje da se svaka vrsta rata, a nuklearnog posebno, drži što dalje od teritorije SAD.

Razlozi SSSR da se izjašnjava protiv mogućnosti vođenja, teritorijalno i po upotrebi savremenog oružja, ograničenih ratova mogu ležati, između ostalog, u njegovoj sposobnosti da nanese udar po SAD naj snažnijim termonuklearnim sredstvima. Ova mogućnost SSSR može naterati SAD da ne izazivaju oružane sukobe i ne učestvuju u borbi protiv oslobodilačkih pokreta. A to može ubrzati propast kapitalističko-kolonijalističkog sistema, ojačati snage koje se bore za nacionalno oslobođenje i omogućiti širenje ne samo socijalističkih ideja na nova područja, već i granice zemalja sa socijalističkim društvenim uređenjem.

Dugotrajan ili kratkotrajan rat. Po ovom pitanju postoje dosta oprečna mišljenja. Jedni smatraju da će rat biti dugotrajan i iscrpljujući, a drugi da će nova ratna tehnika radikalno uticati na njegovo skraćivanje i da će u njemu učestvovati samo, ili pretežno, moderno naoružane i opremljene mirnodopske armije. Ovo poslednje gledište zasniva se na pretpostavci da će se već u toku atomskog dvoboja, čije bi trajanje moglo da se kreće od jednog do nekoliko, a izuzetno nekoliko desetina dana, u osnovi rešiti pitanje pobednika. Sledeća faza, po ovom shvatanju, u suštini bi značila dovršenje uništenja neprijateljskih snaga koje bi uspele da prežive atomski udar. Trajanje ovog perioda, uključujući tu i okupaciju neprijateljske teritorije, računa se da ne bi moglo da bude duže od nekoliko meseci do godinu dana.

Ocena da će eventualni budući rat biti dugotrajan i iscrpljujući polazi od procene niza istorijskih, tehničkih i drugih faktora. U prilog ovog shvatanja govori postojanje već u miru milionskih armija u oba antagonistička vojna bloka za koje je teško pretpostaviti da bi mogle biti uništene već u toku atomskog dvoboja. U sposobnost ovih snaga da prežive prve atomske

udare ne bi se smelo sumnjati. Osim toga, sve sile se pripremaju i za mobilizaciju mnogomilionske rezervne armije koja treba da učestvuje u II i sledećim fazama budućeg rata. A ovakve armije, ako ih ratujuće strane budu stvorile, nije moguće uništiti brzo, bez teškoća i potrebnog vremena.

Na kraju, bacimo li za momenat pogled na problem trajanja rata kroz istoriju, videćemo da su društveni proces poslednjih vekova i razvoj savremene ratne tehnike direktno uticali na produžavanje rata i povećavanje učesća žive sile u njemu. Vreme ratova koji su se rešavali jednodnevnim ili višednevnim sukobom odavna je prošlo. Sa pojavom puške, baruta, telegrafa, železnica i aviona dolazilo je do povećanja OS i produžetka trajanja rata. Napoleonov pohod na Rusiju počeo je sa 800 000 vojnika i trajao nepune 2 godine (812—13); krimski rat traje 3 godine (1853—56), a u njemu učestvuje već 2,5 miliona ljudi; I svet-ski rat traje 5 godina (1914—18) i u njemu učestvuje 69 miliona ljudi, a II sa 110 miliona ljudi traje 7 godina (1939—45. godine).

Kao što se vidi, sa opštim materijalno-tehničkim razvojem ljudskog društva povećavala se i tehnička snaga OS, a sa njome i trajanje rata. Da li će se ova tendencija, ispoljena u prošlosti, i dalje kretati u pravcu brojnog povećanja OS i produženja trajanja rata teško je kategorički tvrditi. Međutim, ako se istorijski primeri povežu sa sadanjim stanjem i za rat planiranim brojem OS, stanjem i mogućnostima savremene ratne tehnike, može se zaključiti da će i eventualni budući rat verovatno biti dugotrajan, a u njemu će svakako uzeti učešća mnogomilionske armije. Ovo, razume se, ako napadnuta strana bude za rat pripremljena.

Mogućnosti i značaj iznenađenja. Težnja da se neprijatelj iznenadi i do-

vede u tešku ili bezizlaznu situaciju stara je koliko i ratovi. U istoriji ratova nije malo primera o postignutim iznenađenjima. Vojnički interesantni slučajevi iznenađenja u ovom veku su: nemački prodor 1914. godine preko neutralne Belgije; napad Austro-Ugarske na Srbiju preko Bosne; proboj Solunskog fronta preko planinskog masiva Kožufa; upotreba bojnih otrova, tenkova i drugih novih tehničkih sredstava u I svetskom ratu; prodor Nemaca u Francusku preko teže prohodnog zemljišta i masovna primena i princip upotrebe oklopnih i VD snaga u II svetskom ratu itd.

Ova iznenađenja su postizana momentom napada, pravcem glavnog udara, upotrebom novih ratnih sredstava, novim taktičkim postupcima itd. Međutim, sva iznenađenja u toku I svetskog rata, ma koliko da su bila uspešna, nisu mogla imati rešavajuće posledice po dalji tok ratnih dejstava, a još manje po krajnji ishod rata, već su se redovno završavala u taktičkim ili taktičko-operativnim okvirima bez ozbiljnije reperkusije na strategijski položaj protivničkih snaga. To je i razumljivo kada se ima u vidu da je i u I svetskom ratu, mada su u njemu učestvovala milionske mase koje se nisu mogle savladati za kratko vreme, glavni nosilac ofanzivnih dejstava i tempa nastupanja bio još uvek pešak i u maloj meri konjanik. Ovom činjenicom se može objasniti što su svi prodori napadača, do kojih je došlo blagoda reći postignutom iznenađenju, bili relativno lako paralisani. Po pravilu, branilac je imao dovoljno vremena da dovede sveže snage, da se pregrupiše i da stabilizuje situaciju stvorenu iznenađenjem.

Nagli razvoj ratne tehnike posle I svetskog rata, a naročito proizvodnja velikog broja tenkova, aviona, samohodnih topova, motorizacije i radio-tehnike i njihovo uključenje u OS,

stvorio je ratvodstvu novu materijalno-tehničku osnovu za primenu iznenađenja. Ove mogućnosti je na početku II svetskog rata u najvećoj meri iskoristila fašistička Nemačka. Ona je, ocenjujući mogućnosti koje joj je pružala ratna tehnika i prilagođavajući svoju strategiju i organizaciju OS ovim mogućnostima, istovremeno sagledala i koristi koje joj može pružiti iznenađenje. Ultimatum, koji su ranije redovno prethodili objavi rata (u I svetskom ratu sve ratujuće strane su, posle ultimatumata i objave rata, otpočinjale sa koncentracijom snaga a napad je usledio tek posle nekoliko dana ili nedelja), na početku II svetskog rata je fašistička Nemačka napustila i zamenila iznenadnim napadima. Bez objave rata izvršena je iznenadna agresija na Poljsku, Dansku, Belgiju, Holandiju, Norvešku, Jugoslaviju i SSSR kao i napad Japanaca na Perl Harbur, a mestom i načinom udara iznenađena je i Francuska. Posledice ovih iznenađenja po one koji su bili iznenađeni bile su poražavajuće. Kao što je poznato, najveći broj armija koje su na početku II svetskog rata doživele strategijsko iznenađenje bio je poražen ili doveden u krajnje tešku strategijsku situaciju (slučaj sa Sovjetskom armijom, engleskim snagama u Francuskoj, flotom SAD na istoku itd.). Razume se da su i posledice ovih neuspeha za dalji tok II svetskog rata bile dalekosežne.

Vrednost strategijskih iznenađenja iz početnog perioda II svetskog rata potvrđena je nedvosmisleno i u korejskom ratu kao i prilikom agresije na Egipat. Razume se da je sasvim druga stvar zašto neosporni početni uspesi nisu urodili i konačnim plodom. Uzrok ovom svakako treba tražiti van područja i nezavisno od armija koje su počele rat u Koreji i Egiptu.

Sva ova iskustva potvrdila su mogućnost i značaj iznenađenja i ukazala

na ogromne njegove posledice. Iz tih razloga biće potrebno da razmotrimo mogućnosti i značaj iznenađenja u budućem ratu s obzirom na već razmotreni razvoj savremene ratne tehnike u pogledu učinka, brzine, dometa, nosivosti, preciznosti i dr. Današnja ratna tehnika predstavlja oružje strategijske vrednosti. Zato nema sumnje da bi njena iznenađna primena u ratu pro-uzrokovala strategijske posledice na teritoriji i u armiji protiv koje bi bila upotrebljena. Avijacija i naročito raketno oružje mogu se na velikoj dubini i tajno pripremiti za atomski napad koji bi se mogao izvršiti za nekoliko desetina minuta posle starta i na najudaljenije ciljeve. Ovo naročito ako se ima u vidu da se raketna sredstva stalno nalaze na svojim rampama, a deo strategijske avijacije u vazduhu, spremni za napad na cilj onog momenta kad se naredi. Osim toga i ostala avio-raketna sredstva koja nisu u stanju pripravnosti, mogu se staviti u pripravnost za nekoliko minuta do nekoliko časova.

Sem avio-raketnih snaga, velike sile danas raspolažu i moderno opremljenim i visoko pokretnim mirnodopskim armijama, kao i snažnim i moderno opremljenim VD snagama. Ove jedinice su takođe u stanju da brzo savladaju velike daljine i da se, bez klasične koncentracije i razvoja, iznenadno pojave i brzo prodru u dubini rasporeda branioca. Sve ovo ukazuje na mogućnost preduzimanja iznenađenih napada što bi, ako se branilac ne bi pripremio, moglo da ima teške, u nekim situacijama i katastrofalne posledice po ishod rata.

Zato su mogućnosti da se postigne iznenađenje ogromne, a isto tako i posledice koje bi bile njime izazvane. O ovim mogućnostima i posledicama se sve više govori u oba bloka. Uporedo s tim preduzimaju se opsežne tehničke i organizacijske mere u cilju

osposobljavanja OS kako za nanošenje iznenađenog udara tako i za zaštitu od njega. Ove mere dostižu takve razmere da se mogu pretvoriti u svoju suprotnost i dovesti do neizazvanog dejstva usled saznanja kakve se kolosalne strategijske mogućnosti kriju u rukama neprijatelja i kakve sve prednosti može postići ona strana koja počne prva. U ovoj činjenici krije se jedna od najkrupnijih opasnosti od iznenađenog izbijanja novog rata.

Početni period rata i njegov značaj. Ovo pitanje je u tesnoj vezi sa iznenađenjem. Razvoj savremene ratne tehnike uneo je promene i u ocenjivanje značaja ovog perioda za krajnji ishod rata, budući da postoje mogućnosti da se neslućeni intenzitet ratnih dejstava postigne ne samo u prvim danima rata već i u njegovim prvim časovima. Koristeći se ovim mogućnostima treba očekivati da će napadač nastojati da atomskim udarima po važnim privrednim i političkim centrima, njegovim mirnodopskim ešelonima i rejnovima mobilizacije, u što kraćem roku dezorganizuje i onesposobi branioca za pružanje organizovanog otpora.

Početnom periodu rata daje se zato izuzetno veliki, a ponegde čak i odlučujući značaj. Većina se slaže da će ovaj ratni period raketnog-nuklearnog dvo-boja biti relativno kratak i da neće trajati više od nekoliko, a najduže oko 30 dana. Sledeći period, period preživljavanja i prikupljanja snaga zavisio bi od posledica atomskih udara i mogao bi trajati od mesec dana do nekoliko meseci. Period borbenih dejstava po jednim bi trajao samo onoliko koliko je potrebno za okupaciju neprijateljske teritorije, dok bi po drugima, što je verovatnije, ovaj period trajao više meseci ili čak godina.

Značaj i način ostvarenja strategijske inicijative. Borba za strategijsku prevlast nad protivnikom verovatno će otpočeti već sa prvim raketno-atom-

skim salvama. U vezi s tim treba očekivati da će već u prvim časovima rata vitalni centri branioca biti izloženi atomskim udarima i da će se istovremeno angažovati i snažne oklopne i vazdušnodesantne snage napadača.

Agresor će nastojati da već sa prvim udarima s kopna, mora i iz vazduha preuzme strategijsku inicijativu i stvori povoljne uslove da dalji tok rata i njegov krajnji ishod reši u svoju korist. Ovo nastojanje napadača svakako će naići na otpor i protivdejstva branioca. Branilac će takođe, u raspoloživim granicama, svojim raketno-atomskim protivudarima upućenim protiv vitalnih centara napadača, kao i udarima po njegovim oklopnim i VD jedinicama koje bi prodrle na njegovu teritoriju, nastojati da ublaži posledice prvih udara, što pre uspostavi narušenu strategijsku ravnotežu i već u prvoj fazi rata preuzme strategijsku inicijativu od napadača.

Iz iznetog izlazi da će od ishoda atomskog dvoboja, do kojeg će u strategijskim razmerama doći verovatno već prvog časa i dana rata, konačno zavisiti dalji tok borbenih dejstava, a u težim slučajevima i ishod samog rata. Razume se da će onaj branilac koji bude pripremljen da savlada iznenađenje i preživi atomske udare, koji bude svoje mirnodopske snage tako rasporedio da one mogu slomiti iznenadne prodore neprijateljskih VD i oklopnih snaga i obezbediti brzu mobilizaciju ratne armije, stvoriti potrebne uslove za produženje rata, a time i uslove za izvojevanje pobeđe nad agresorom. Uprotivnom, iznenađen i nepripremljen da preživi i organizuje odgovarajući otpor, branilac može biti savladan i u vrlo kratkom vremenu.

Strategijska ofanziva i defanziva. Savremena ratna tehnika izrazito je ofanzivna. Ona ratujuće strane objektivno upućuje na ofanzivna dejstva u strategijskim i taktičkim razmerama.

Ali, pošto se slična tehnika, kod velikih svetskih sila gotovo ista, može naći kod obe ratujuće strane, to će, prirodno, oba protivnika nastojati da, ukoliko i drugi strategijsko-politički uslovi budu povoljni, sudar rešavaju ofanzivnim dejstvom.

Ofanzivna svojstva savremene tehnike prirodno će i kod napadnutog razviti težnju da i on već u prvim časovima rata ili u njegovim prvim danima deluje ofanzivno protiv agresora. Ova okolnost ozbiljno utiče da se u savremenim uslovima razlika između strategijske ofanzive i defanzive smanji na minimum budući da se ofanziva jedne strane praktično može, uz angažovanje odgovarajućih atomskih sredstava, trenutno pretvoriti u ofanzivu druge strane — dotadašnjeg branioca. Teorijski bi se strategijska ofanziva i defanziva približno izjednačenih snaga mogle smenjivati sve dok jedna od njih ne iscrpe svoje atomske rezerve.

Savremena ratna tehnika, više nego ranije, pruža takođe mogućnost da se u određenim uslovima jedna od ratujućih strana nađe u defanzivi, na primer, na kopnu, a da je istovremeno sa svojim atomskim raketnim, vazdušnim i pomorskim snagama u ofanzivi na moru ili u vazduhu i obrnuto. Ova situacija može nastupiti najčešće ako određena strana ne bude imala ili ne bude planski trošila svoja atomska sredstva za uništenje neprijatelja na kopnu (moru ili u vazduhu), ako ne bude spremna da na vreme upotrebi potrebne kopnene i VD snage za eksploataciju učinka postignutih dejstvom avijacije i raketno-nuklearnog oružja itd.

Iz iznetog se vidi da u savremenim uslovima postoji ne samo teorijska mogućnost već i izrazita potreba da obe ratujuće strane dejstvuju ofanzivno budući da se samo ofanzivnim dejstvima može sigurno i brzo uništiti neprijateljska živa sila i tehnika. Ovo,

naravno, ne znači da će se to obavezno i ostvariti ili moći da sprovede. Težnja da se već od samog početka rata dejstvuje ofanzivno proizaći će i iz nastojanja obe ratujuće strane da se u budućem ratu, i to od samog njegovog početka, borbena dejstva i *rat u celini sa svojim težištem prenesu na neprijateljsku teritoriju*. Ovu težnju, razume se, moći će da ostvari ona strana koja, pored potrebne tehničke nadmoćnosti, bude dejstvovala odlučnije, veštije i uopšte više u skladu sa zahtevima savremenog rata. Ovo i zato što i u strategijske i u neposredne borbene postupke na frontu savremena ratna tehnika unosi suštinske novine u borbu. Tako, na primer, ako je koncentrisana u odgovarajućoj količini i pravilno upotrebljena, savremena ratna tehnika je teorijski u stanju da *probije, zaobiđe ili preskoči svaku odbrambenu liniju, pojas ili tačku* i da određenim snagama omogući proboj na izabranom pravcu. Ovakve mogućnosti unele su potpuno nove zahteve i nove kriterije u organizovanje odbrane i raspored — ešeloniranje snaga namenjenih za odbranu. Od ranijeg masiranja snaga na težištu odbrane danas se prešlo na rastresit raspored, na povećanje dubine i elastičnost borbenog poretka i odbrane u celini. Tako postavljena odbrana biće u stanju da se uspešno suprotstavi napadaču i da do maksimuma iskoristi taktičko-tehnička svojstva savremene ratne tehnike za udar po snagama napadača. Pod tim uslovima i branilac će biti u mogućnosti da na mahove primenjuje upornu odbranu sve do odsudnosti ali i da je kombinuje aktivnim dejstvima svih stepena.

5. ZAKLJUČAK O OPŠTOJ PRIRODI SAVREMENOG RATA I OSOBENOSTIMA NA PERIFERNIM PODRUČJIMA

Sve iznete bitne karakteristike eventualnog budućeg rata, zasnovane na širokoj upotrebi raketno-nuklearnog oružja, mogu doći do izražaja samo ako se eventualni budući rat bude vodio u globalnim razmerama. Samo u tom slučaju moglo bi doći do široke upotrebe savremenog oružja. Ali, i u okviru takvog globalnog rata, *intenzitet ratnih dejstava neće i ne može biti na svim područjima isti*. Masovni atomski udari bi, bez sumnje, došli do izražaja na glavnim ratištima, tj. na onim područjima na kojima se nalaze glavne snage i gde su locirane raketno-atomske baze, glavni industrijski kapaciteti i gro stanovništva jednog i drugog bloka. Na ostalim područjima upotreba raketno-nuklearnog oružja svakako će biti manja i u srazmeri sa strategijsko-političkim značajem određenog područja ili zemlje protiv koje se rat vodi. Na nekim od navedenih manje značajnih područja na kojima bi dominirajući značaj imala pretežno klasična ratna tehnika, karakteristika borbenih dejstava bi bila bliža borbenim postupcima iz II svetskog rata nego onima na glavnim ratištima sveta. U ovakvim uslovima borba protiv neprijateljskih oklopnih i VD jedinica, borba za strategijsku prevlast nad agresorom, forme ofanzivnih dejstava, uloga žive sile itd. bitno bi se razlikovali od odgovarajućih dejstava na težišnim područjima. Ova činjenica se nikako ne bi smela gubiti iz vida, kao što se ne smeju ni za momenat gubiti iz vida i svi oni

bitni faktori koji će eventualnom budućem ratu dati savremeni karakter. Nesagledavanjem, pored opštih, i posebnih uslova u kojima će se rat voditi na određenim perifernim područjima, i to u toku čitavog perioda ili u nekim njegovim fazama, moglo bi dovesti do pogrešne orijentacije, pogrešnih organizacijsko-tehničkih, moralno-političkih i drugih priprema određene zemlje za odbranu. U težim slučajevima moglo bi doći i do gubljenja perspektive u mogućnost pružanja otpora i sposobnost malih zemalja i armija da prežive nuklearni rat.

Međutim, iz ovoga što je rečeno nikako se ne bi smeo izvući zaključak da na perifernim područjima neće ni doći do primene raketno-nuklearnog oružja. Naprotiv, normalno je očekivati da će se i u budućem ratu, i to verovatno još više nego u II svetskom, u skladu sa promenom strategijsko-političke situacije na frontu, borbena dejstva prenositi sa jednog područja na drugo. Do juče periferno područje može preko noći dobiti izuzetno veliki značaj. U takvoj situaciji intenzitet raketno-nuklearnih dejstava na njemu povećavao bi se do odgovarajućih razmera.

Prema tome, karakteristika borbenih dejstava na strategijsko-politički manje važnim područjima sveta, na kojima su pretežno ekonomski zaostale ili blokovski neangažovane zemlje uključujući tu i Jugoslaviju, pored opštih svojstava karakterističnih za savremeni rat u celini, imaće i svoje osobenosti koje će biti utoliko veće ukoliko je određeno područje udalje-

nije od glavnih dejstava. Sagledavanjem svih ovih osobenosti u načinu vođenja ratnih dejstava na takvim područjima ni u kom slučaju se ne umanjuje potreba za temeljitim pripremama, vojnim i političkim, malih zemalja za odbranu svoje nezavisnosti. Ovo tim pre jer je *opasnost od iznenadnog atomskog, raketnog i avio-udara, a naročito upada oklopnih i VD jedinica neprijatelja, mnogo veća kod malih zemalja nego što je to slučaj sa velikim*. Iz tih razloga OS malih zemalja i celokupni državni i privredni mehanizam moraju, čak i više nego velike armije i zemlje, biti moralno, politički i vojnički sposobne ne samo da se suprotstave i prežive iznenadni atomski napad neprijatelja, već i da se napadaču organizovano i odlučno suprotstave. A mogućnost uspešnog suprotstavljanja malih i blokovski neangažovanih zemalja leži, pored drugih okolnosti, i u činjenici da nijedan agresor, ma koliko on bio jak i tehnički opremljen, svoje glavne snage i osnovna tehnička sredstva neće smeti niti moći da odvoji sa glavnih ratišta i da ih trajnije angažuje na manje važnom području. Ovo čak i pod uslovom ako mu glavne snage u određenom momentu i ne bi bile angažovane na glavnom ratištu i u borbi sa glavnim protivnikom. A onim snagama koje bi neprijatelj mogao trajnije angažovati u agresiji na neku od manjih zemalja, ova zemlja se može uspešno suprotstaviti. Ovo, razume se, pod uslovom ako se određena zemlja vojnički, politički i organizaciono pripremi za rat u kome bi, kroz određene forme, bio an-

gažovan ceo narod i ako se blagovremeno usvoji odgovarajuća strategija i taktika u borbi protiv tehnički nadmoćnijeg neprijatelja. U ovakvoj situaciji moderno tehnički opremljenom neprijatelju *branilac* *uvek* može suprotstaviti *veću* masu svoje *žive* sile i u taktičko-tehničkom smislu nešto slabiju, ali *ipak* savremenu, masu sopstvene ratne tehnike. Uopšte uzev, ni za momenat se ne sme izgubiti iz vida da se tenk, avion i druga savremena borbena sredstva neprijatelja mogu uspešno uništiti ne samo modernim PO i pav topom ili raketom već isto tako i ručnim bacačem, pt minom i zapaljivom smesom koja će se nalaziti u rukama vojnika spremnog da brani svoju zemlju. Osim toga, objektivne i subjektivne slabosti agresora, stvorene dejstvom na tuđoj teritoriji (nepoznavanje zemljišta, nesposobljene formacije za dejstvo u

određenim uslovima itd.) mogu i treba da se do maksimuma koriste isto onako kao što će se maksimalno koristiti i sve one prednosti koje proizilaze iz dejstva jedinica na sopstvenoj teritoriji (mogućnost iznenađenja, bolje poznavanje zemljišta, više manevara, široko zaprečavanje komunikacija, masovni udari po snabdevačkim kolonama u pozadini u vezi sa dejstvom na frontu itd.). Ova prednost, ako se zna lački iskoristi, može agresora da dovede u tešku situaciju. Primera u prošlosti za to ima dovoljno. A naš NOR ne samo što je potvrdio mogućnost uspešne borbe protiv tehnički nadmoćnijeg neprijatelja u toku II svetskog rata, već predstavlja i putokaz za iznalaženje *novih* oblika borbe i to kako u strategijskim tako i u taktičkim okvirima pomoću kojih će se i u budućem ratu moći odneti pobeda nad tehnički nadmoćnijim neprijateljem.

